

Др Александар Кадијевић

БЕОГРАДСКИ ОПУС АРХИТЕКТА РОМАНА НИКОЛАЈЕВИЧА ВЕРХОВСКОЈА (1920-1941)

Архитект и скулптор Роман Верховској био је један од најсвестранијих руских уметника емиграната у Југославији. Оставио је видан траг у меморијалном градитељству Србије. Припадао је кругу емиграната који су као формиран и већ афирмисани стручњаци дошли у Југославију. Датум његовог рођења није познат. Из извора сазнајемо да је Верховској дипломирао на Царској уметничкој академији у Петрограду, центру неокласицизма у руској архитектури прве две деценије двадесетог века.¹ Учествовао је у Првом светском рату, као и у грађанском рату након октобарског преврата 1917. године. Носилац је бројних војних одликовања, као што су орден св. Станислава II реда и „Лав и сунце” III реда, кога је добио од персијског шаха. У Србију је дошао 1920. године.

Током дуготрајног боравка у Србији, Верховској је променио више радних места. Радио је при Управи двора, у Министарству грађевина Краљевине СХС/Југославије и као самостални овлашћени пројектант.² Становао је у Земуну. Истакао се као запажени учесник неколико колективних изложби и аутор више архитектонских, скулпторских и сликарских дела. Рад овог ствараоца у предреволуционарној Русији, међуратној Југославији и потом у САД, није довољно познат. О личности и делу Р. Верховскоја до сада нису публиковани монографски прилози.

Пажњу наше културне јавности овај талентовани уметник привукао је већ на првој руској изложби 1922. године, одржаној у приземљу нове зграде Београдског универзитета.³ Изложбу је приредио Сверуски земски савез с намером да прикаже разноврсне резултате рада Руса и њихових организација у Краљевини СХС (уметност, пољопривреда, индустрија, занатство, школство и др). Хроничари ликовних збивања су истакли најупадљивији експонат на изложби, огромну скицу споменика, аутора Романа Верховскоја, сегмент једне сликарске композиције симболичног садржаја.⁴ На њој је приказана бољшевичка нема у лику змије која језди на огромном таласу. Јахач на врху великог каменог блока је представник беле армије. Очију упртих у небо очекивао је Божју помоћ. Под њим је лежао мртав лав – симбол царске Русије. Ову изложбу је посетило преко сто двадесет хиљада људи.

Прво архитектонско дело Р. Верховскоја у новој средини је фасада вишеспратне стамбено-пословне зграде Љубице Авакумовић у Улици Кнез Михаиловој 34, која је саграђена 1922-23. године.⁵ Инвеститор је одбацио решење аутора структуре објекта Косте Ј. Јовановића, као и предлог Светозара Ивачковића. За извођење је усвојен нацрт фасаде Романа Верховскоја, на ком се потписао као „архитекта уметник”.

Сл. 1. Зграда у улици Кнез
Михилова 34
(фото: О. Цвијовић)

Сходно предвиђеној намени грађевине (трговине у приземљу, станови распоређени на четири спрата са улазом из дворишта), Верховској је пажњу усмерио на решење уличне фасаде, дајући јој богат архитектонски израз. Поштујући академска начела грађења, лепоту фасаде је претпоставио њеној функционалности. Трговине у приземљу биле су добро осветљене великим отворима. Станови су добили знатно мање светлости са уличне стране, што је делимично надокнађено отворима на дворишној страни.

Фасада зграде у Улици Кнез Михаиловој 34 носи препознатљиве знаке руског архитектонског академизма, са појединим елементима сецесије. Доминантни елементи академског историзма комбиновани су са ефектним сецесијским детаљима

уклопљеним у модерну просторну композицију, која је оживела традиционално круто и хијератично конциповано фасадно платно. Академска естетика наглашена је у строгој и слојевитој подели зона, чија монументалност расте од приземља ка врху грађевине. Умерена пластика нижих партија, преузета из репертоара архитектонског еклектицизма прошлога столећа, доминира у главном мотиву – троугаоном забату на врху pročеља.

Живост и пластичност фасадне обраде посебно је истакнута лезенама, волугама, вазама, балконима, парапетима, конзолама и фризовима. Упркос строгости израза симетричне композиције, контрастима увучених и истурених сегмената, лучних и правоугаоних мотива, овалних, равних и закошених линија, остварена је бога-

та пластична фактура pročеља. Вертикализам његове структуре одликује се неусиљеном, отменом сецесијском ненаметљивошћу. Мотив лука у средини забата, чест у архитектури руских емиграната истиче се као доминантан елемент.

Верховској се посебно истакао на другој руској изложби 1924. године.⁶ Изложио је пројекте парламенга, споменика Српске славе и победе, као и нацрт Руске цркве у Београду. Ови пројекти нису сачувани, као ни поменути скица споменика са претходне манифестације. Даровити, романтично надахнути уметник се лако уклопио у послератни културни амбијент југословенске престонице. Избором тема и уметничком интерпретацијом, Верховској је преферирао националну оријентацију, насталу у еуфорији ослобођења и уједињења југословенских народа. Његови маштовити радови су од првог дана освојили наклоност уметничке публике, подложне дејству класичног, наративног уметничког изражавања.

Већ у трећој деценији века Верховској се издвојио као веома ангажован уметник у круговима руске емиграције. Опредељен за идеале руске емиграције и пун пијетета према српским савезницима у протеклим ратовима, искрено се залагао за афирмацију националног стила српске међуратне уметности.

Примењујући препознатљиве српско-руске уметничке мотиве, Верховској се током београдског периода градитељске делатности експлицитно сврстао у круг изразитих традиционалиста. Уз архитектуру, бавио се сликарством и скулптуром. Пажњу јавности привукао је поново 1928. године, учешћем на великој изложби Друштва руских уметника у Краљевини СХС, која је била одржана у престоничкој палати Официрског дома.⁷ Романтичарски надахнути пројекти, рађени у неовизантијском стилу, употпуњени пројектима у академском маниру, добили су ласкаве

Сл. 2. *Порћал - пролаз кроз зграду у улици Генерал Ждановој 36-40 (фото: О. Цвијовић)*

оцене у штампи. Речено је да његови радови „одају снажну уметничку индивидуалност, која се не огледа само у пројектима здања и визијама лепог унутрашњег уређења величанствених палата... Суверено владајући преливима боја, тежи византијском стилу и даје маркантне обрасце његове лепоте; показао је ванредне ентеријере за Краљеву вилу на Дедињу, његове цртачке способности су високе...”⁸ Истакнуто је и то да краљ Југославије „у својој колекцији има неколико његових дела”. Поменута је и његова фасадна скулптура на „недавно завршеној згради за офицере у Ресавској улици”⁹

У Уметничком павиљону на Калемегдану, јуна 1929. године, приређен је Први салон архитектуре, који је организовала београдска Група архитеката модерног правца. Осим присталица модерног покрета, на изложби су учествовали и академичари и поборници националног стила, често називаног српско-византијским или неовизантијским. На списку излагача нашао се и Р. Верховској, представљен са више радова у традиционалном духу.¹⁰ Његове „национално” обележене скице (Рана костурница, Степенице и хол у двору на Дедињу, Декорација позоришта и др.) сврстане су у радове сликара.¹¹ Као декоратер великог стваралачког замаха и уметничког потенцијала, Верховској је израдио веома занимљиве нацрте за уређење ентеријера дедињског двора, који нису реализовани. Члан организационог одбора изложбе „Руска уметност у емиграцији” постао је 1929. године, у коме су од архитеката били Баумгартен, Рик и Папков. Изложба је окупила око сто уметника из руске дијаспоре. Отворена је марта 1930. године.¹² Верховској је на њој приказао неколико сликарских радова.

Главна архитектонска остварења Романа Верховскоја у Југославији налазе се у Београду и Краљеву. Настала су током четврте деценије

века. Афирмисан у трећој деценији надахнутим композицијама у националном стилу, које су остале нереализоване, Верховској је добио прилику да се исказе изградњом три меморијална објекта – Српске и Руске костурнице на београдском Новом гробљу и споменика у центру Краљева.

Споменик браниоцима Београда 1914-1915. године, изграђен је према нацртима Р. Верховскоја 1931. године.¹³ Аутори скулптура на овој слојевитој, пирамидално конципованој грађевини су познати београдски вајари Живојин Лукић и емигрант Владимир Павловић Загородњук. Споменик је висок 19,40 метара. Његов централни масив налази се на

висини од 10 метара. Фигура ратника, висока 4,20 метара, на врху стоји у одбрамебеном ставу, са пушком у једној и заставом у другој руци. У крипти костурнице положено је око 4.000 костију погинулих војника на територији Београда 1914. и 1915. године. Наручилац импозантног меморијалног објекта било је Удружење резервних официра и ратника.¹⁴

На квадратном постаменту, око којег је урађен прилаз степеницама, над криптом је изграђен масиван споменик у облику стене. На једном урезу, у средини пирамидалне композиције, постављен је оригинални топ, симбол ратништва. Испод бронзане фигуре српског војника на врху (Загородњук), у подножју споменика

Сл. 3. Фасадна скулптура на згради у
улици Генерал Ждановој 36-40
(фото: О. Цвијовић)

лежи огромни орао у самртном ропцу са раширеним крилима, који представља пораженог германског непријатеља (Лукић). Споменик се посматра са фронталне стране, што одговара традицији класичних наративних меморијала. Постављање оригиналног топа на споменик, у то време није била ретка појава на објектима меморијалне намене у Србији, Грчкој, Француској и Бугарској. Мотив „стене” или „планине”, је такође био популаран у иконографији споменик-обележја тог времена.

Старо знамење Краљевине Србије, током читавог међуратног периода београдске архитектуре истакнуто је само на овом споменику. Српски двоглави орао, исклесан у маси постамента, оликван је у сведеним формама, без обраде детаља. Светла боја камена и тамна бронза у којој су рађени пали трофеји (оборене непријатељске заставе и пали аустријски орао), прокламују идеју победе добра над злом.¹⁵

Упоредо са почетком изградње споменика, дневни лист „Време” је покренуо анкету о погодности његове локације и „том приликом су се наши уметници одлучно изјаснили

противу тога”.¹⁶ Критички најодређенији био је Бранко Поповић. Истицао је да је „гробље у основи гробље с низом гробница и да се тамо могу подизати само надгробни или погребни споменици. Међутим, споменици заслужним за отаџбину, који имају комеморативни карактер, треба да се подижу само ради украса вароши у парковима, на трговима, скверовима, угловима улица. Специјално заслужним људима, који треба да уђу у Пантеон, има се резервисати место у граду”.¹⁷ Поповић је уз то сматрао да сам споменик „није успео ни у замисли ни у начину како је изведен”, квалификујући постављање оригиналног топа комичним гестом.¹⁸

Ни сам Верховској се није мирио са неупадљивом локацијом овог меморијалног објекта. Предлагао је као боље решење парк Ћирила и Методија, раскрсницу Македонске, Битољске и Хиландарске улице или сквер пред Скупштином. 1930. године изнео је компромисно решење, да већ прилично изграђена „стена” споменика на Новом гробљу остане на истом месту, „јер сама по себи има значаја”, а да се скулптуре ратника и палог орла поставе на други поста-

Сл. 4-5. Медаљони изнад портала зграде
Генерал Жданова 36-40
(фото: О. Цвијовић)

мент у вароши.¹⁹ Та мишљења нису утицала на судбину споменика. Саграђен је на Новом гробљу, где се и данас налази.

По својим размерама и богатству пластичног декора (скулптуре и хералдичка обележја), споменик браниоцима Београда је један од највећих и најрепрезентативнијих меморијалних објеката у Србији. Сценографски статичан карактер овог масивног, блоковитог волумена, који пре оставља утисак кулисе него стварног архитектонског здања, симболично одражава конзервативност наручилаца и читаве културне средине, недорасле да превазиђе устаљене норме архитектонско-скулпторских решења. Подизање оваквог споменика на гробљу било је недовољно промишљено, јер је остао незапажен и неприступачан. Подигнут уз велику помпу (промоцији је присуствовао и краљ Југославије), споменик није одговорио свом циљу, афирмацији националног стила у српској архитектури, представљајући неуспелу творевину нашег међуратног неимарства, лишена истинске снаге и аутентичног израза.

Други споменик Романа Верховскоја, Руска костурница или споменик Руске славе, подигнут је 1935. године на парцели нешто западније од српске, такође је био саграђен са комеморативном наменом.²⁰ Подигнут је на руској парцели Новог гробља, као споменик милионима руских војника, погинулих у Првом светском рату. Иницијатор градње споменика и сакупљања финансијских средстава био је пуковник (касније генерал) М. Ф. Скородумов, који је добио од Београдске градске управе двадесет квадратних метара гробљанског земљишта. Скородумов, човек крајње десних погледа, у емигрантској средини је био поштован као учесник Првог светског и грађанског рата и носилац ордена св. Ђорђа, ратник који је изгубио руку и једанаест пута био рањаван.²¹

Споменик Руској слави (Николају II и руским ратницима 1914-1918.г.) изведен је доследно према нацртима арх. Верховскоја, који је и аутор свих скулпторских мотива на овој меморијалној грађевини. Споменик је изведен у сивом камену, са

Сл. 6. Спомен-костурница Ослободилаца Београда 1914-1915. године на Новом гробљу

централним мотивом – стаблом у облику артиљеријског пушчаног зрна, на чијем је врху постављена фигура Арханђела Михаила са усправљеним крилима. У складу са традиционалном просторном схемом, костурница је смештена у крипту и надвишена базом и стаблом споменика.

На средини стабла грађевине утиснут је руски грб (двоглави орао) и назначена година „1914”. Са леве стране налази се натпис на руском језику којим се одаје пошта императору Николају II и милионима изгинулих руских војника. Са друге стране споменика је натпис на српском језику, знак признања „храброј палој браћи Русима” у биткама 1914-1918.

У подножју меморијала је смештена капела са лучним порталом у руском стилу. Над улазом стоји натпис „Спавајте орлови ратници”. Унутар капеле су три прозора са двоглавим орловима израђеним у стаклу. У костурници су смештени посмртни остаци преко шест стотина руских ратника, страдалих у борбама за Београд, на солунском фронту и другим местима. У капели се налази и гвоздени крст захвалности Срба, на коме пише: „Руски хероји који су свој живот дали за слободу Србије”. При освештењу костурнице чинодејствовао је патријарх српски Варнава.²²

У историографији је са правом речено да ова комеморативна

Сл. 7. Сјомен-костурница руских
војника на Новом Гробљу

Сл. 8. Дејшаљ, скулптура сјоменика

грађевина представља синтезу руско-православних уметничких традиција (посебно због облика базе споменика са криптом) и извесних стилских елемената сецесије (цилиндрични постамент са фигуром Арханђела Михаила).²³ Сецесијска компонента је руској костурници дала обележје модерније грађевине од оне суседне, српске. Верховској је поново нагласио наративну компоненту рељефном композицијом ратника који пробада аждају у подножју стабла. Символика форме је овде изражена на вишем

асоцијативном нивоу: стабло споменика је у облику чауре са скулптуром анђела на врху. Доминантна пластична, готово скулпторска презентација снажне композиције, омогућила је Верховској да искрено изрази симболику страдалништва сопственог народа. Високи постамент, на коме стоји крилата статуа победе, био је обележен старим царским знамењем Русије – овенчаним двоглавим орлом са грбом Москве на грудима и амблемима руских земаља на крилима.²⁴ Својом уравнотеженом компо-

зицијом, мирном контуром и суптилно распоређеном декорацијом, руска костурница је у естетском погледу надмашила претходно остварење Романа Верховскоја.

Решење слично меморијалу Бранилаца Београда 1914-1915. године Верховској је поновио на монументалном споменику у центру Краљева, који је такође изграђен средином четврте деценије, од 1932. до 1936. године.²⁵ Овај споменик има сведенији облик „стеновитог” дела грађевине. Изостављање сценографске об-

раде нижих зона дало је снагу и упечатљивост целини композиције, која своју доминанту има у фигури ратника на врху споменика, чији став је готово истоветан положају ратника на београдској костурници. Споменик је у структуралном, композиционом и морфолошком смислу једноставнији од београдског. Архитектонски сегмент грађевине је подређен скулптуралном мотиву.

Споменик је средином седме деценије премештен на градско гробље, а крајем осамдесетих година је враћен на првобитну локацију у центру градског трга. Враћање споменика на место допринело је ревитализацији градитељског наслеђа градског језгра Краљева.²⁶

Познато је да је Верховској извео и фонгану „Лаокон” у Топчидеру 1931. године, која је као и његови пређашњи изведени и неизведени радови, привукла пажњу домаће јавности.²⁷ У сећањима арх. Григорија Самојлова, сачуваним у његовој заоставштини, налази се податак да је Верховској аутор зграде официрских станова у Улици генерала Жданова бр. 34-40. То је неокласицистичка грађевина са лучним пролазом у средишту композиције, карактеристичном по касетираном полуобличастом своду, која се убраја у најбоље примере класицизма у београдској међуратној архитектури. Самојловлева атрибуција није поткрепљена документима, па се не може са сигурношћу прихватити.

Недавно је утврђено да је Верховској, као активан члан СРИЈ-а, једно време био у његовој управи.²⁸ Стицајем неповољних историјских околности, он попут многих својих сународника напушта Југославију после Другог светског рата. Настанио се у САД, где је наставио да ради. Пројектовао је руски храм св. Александра Невског у Лејквуду (држава Њу Џерси) и храм св.Тројице у руском манастиру у Џорданвилу (Њујорк). Умро је у Њујорку 1986. године.²⁹

Као један од најангажованијих руских уметника емиграната, Роман Верховској је између два светска рата створио дела од несумњивог значаја за архитектуру Београда и

Србије. Везујући се за круг традиционално опредељених архитеката, остао је доследан истористичким начелима градитељског стваралаштва, градећи у популарном српском и академском стилу. Символична компонента снажно је наглашена на његовим меморијалним грађевинама. Верховској је био познат и као изузетан цртач. Као градитељ споменика, имао је осећај за контекстуално уклапање објеката у њихово окружење. У третману архитектонске композиције није увек био једнако успешан. Склоност према јаким скулптуралним и сценографским ефектима умањила је вредност његових архитектонских решења.

Напомене

¹ Алексеј Арсењев наводи презиме као Верховској, а у загради као Верховски. В.: Руска емиграција у српској култури XX века, Београд, 1994, 240.

² Архив Југославије, фонд Двора 74, ф 242, 365; А. Арсењев, Биографски именик руских емиграната, у „Руска емиграција у српској култури, II”, Београд 1994, 240; о руским емигрантима у српској архитектури између два светска рата видети: О. Минић, Развој Београда и његова архитектура између два рата, ГМГБ I, Београд 1954, 184-185; У. Мартиновић, Модерна Београда, Београд 1972, 14; З. Маневић, Новија српска архитектура, у „Српска архитектура 1900-1970”, Београд 1972, 17-18; Б. Несторовић, Постакадсизам у архитектури Београда (1919-1941), ГГБ XX, Београд 1973, 349-353; Б. Којић, Друштвени услови развојка архитектонске струке у Београду 1920-1940. године, Београд 1979, 259-263; З. Маневић, Јучерашње градитељство I, Урбанизам Београда 53-54, Прилог 9, Београд 1979, VI, XV; Ж. Шкаламера, Архитекта Никола Краснов (1864-1939), Свеске ДИУС 14, Београд 1983, 109-129; Б. Трпковић, Стари двор на Дедињу, Свеске ДИУС 16, Београд 1985, 100-104; М. Јовановић, Српско црквено градитељство и сликарство новијег доба, Београд-Крагујевац 1987, 199-215; Исти, Оплепац, Топола 1989; К. В. Никифоров, Руски Белград, Славяноведение 4, Москва 1992, 35-44; Руска емиграција у српској култури XX века (I-II), Београд 1994; Руси без Русије. Српски Руси, Београд 1994; Б. Вујовић, Београд у прошлости и садашњости, Београд 1994; Т. Миленковић, Руски инжењери у Југославији 1919-1941, Београд 1997; А. Кадјевић, један век тражења националног стила у српској архитектури (средиња XIX - средиња XX века), Београд 1997, 113-226; Б. Пантелић, Nationalism and architecture, JSAN 56, Number 1/march 1997, 31-33; Б. Миленковић, Композиционе варијанте једнопростора, Гласник ДКС 21, Београд 1997, 40-43; М. Поповић, Хералдички симболи на јавним здањима Београда, Београд 1997, 88-128; З. Јаковљевић, Два примера рестаурације фасада, Наслеђе I, Београд 1997, 104; А. Кадјевић-М. Ђурђевић, Руски емигранти у српској архитектури (1920-1950), Београд 1998 (рад у рукопису).

³ Ж. Шкаламера, нав.дело, 117.

⁴ О томе опширније видети: А. Кадјевић, Изложбе руских архитеката у Београду између два светска рата, у „Руска емиграција у српској култури XX века I”, Београд, 1994, 293-294.

⁵ Исти, нав.дело.

⁶ О овој згради в.: ИАБ ф VIII-7-1923; С. Максиф, Историјски развој Кнез Михаилове улице, рукопис дипломског рада на Одељењу за историју уметности Филозофског факултета у Београду 1992, 83-85; Б. Вујовић, Београд у прошлости и садашњости, Београд 1994, 133 (аутор објекат приписује В. Лукомском).

⁷ Нав.дело, 294.

⁸ Исто, 295.

- ⁹ Нав.место.
- ¹⁰ Аноним, Прва колективна изложба руских уметника, Правца 4.5.1928; видети скулптуру Нике и две маске Меркура на фасади зграде са официрским стаповима из 1928. г. у Улици Генерала Жданова 36-40.
- ¹¹ А. Кадијевић, нав.дело, 296.
- ¹² Списак излагача и радова в.у.: Б. Којић, Друштвени услови развитка архитектонске струке у Београду 1920-1940. године, Београд 1979, 193.
- ¹³ О тој изложби в.: М. Кашанин, Изложба руске уметности, Време 14. март 1930, 5; М. Јовановић, Изложба руске уметности у Београду 1930. године, Зборник Народног музеја XIV-2, Београд 1990, 153-161; А. Кадијевић, нав.дело, 296.
- ¹⁴ О историји и архитектури овог споменика в.: Аноним, Питање споменика браниоцима Београда, Време 14. март 1930, 5; Аноним, Г-ђа Рузвелт интересује се за споменике Београда, Време 9. фебруар 1938; Споменици и гробља ослободилачких ратова Србије 1912-1918, Београд 1976, 176; Б. Вујовић, Стјепан Фјодорович Колесников (1879-1955), Свеске ДИУС 5-6, Београд 1978, 50; Ј. Секулић, Ново Гробље у Београду – споменичка целина изузетног значаја, ГГБ XXVI, Београд 1979, 194; Б. Костић, Сто година Новог гробља у Београду 1886-1986, Београд 1986; К. В. Никифоров, нав.дело, 43; Б. Вујовић, Улога руских уметника у развоју ликовне културе у Србији, у „Руска емиграција у српској култури XX века II”, Београд 1994, 59; Исти, Београд у прошлости и садашњости, Београд 1994, 305; А. Арсељев, Биографски именик...240; А. Кадијевић, Допринос руских неимара – емиграната српској архитектури између два светска рата, у „Руси без Русије. Српски Руси”, Београд 1994, 252; Историја Београда, Београд 1995, 323; Б. Костић, Стање и заштита Новог гробља у Београду, Гласник ДКС 19, Београд 1995, 226; Т. Миленковић, Руски инжењери – емигранти у Србији 1919-1941. године, ПИНУС Записи 2, Београд 1995, 71; А. Кадијевић, један век тражења националног стила у српској архитектури (средина XIX - средина XX века), Београд 1997, 158; Т. Миленковић, Руски инжењери у Југославији 1919-1941, Београд 1997, 113; М. Поповић, Хералдички симболи на јавним здањима Београда, Београд 1997, 122-123.
- ¹⁵ Аноним, Питање споменика браниоцима Београда, Време 14. март 1930, 5.
- ¹⁶ М. Поповић, нав.дело, 122.
- ¹⁷ Аноним, нав.дело.
- ¹⁸ Нав.дело.
- ¹⁹ Нав.место.
- ²⁰ Исто.
- ²¹ О историји и архитектури споменика Руске славе в.: Аноним, Почели радови на руској костурници на Новом гробљу, Врме 21. јули 1934; Аноним, Почели радови на руској костурници на Новом гробљу, Правда 21.јули 1934; Б.Вујовић, Стјепан Фјодорович Колесников...50; К. В. Никифоров, нав. дело...38-40; О. Ђурић, Споменик и дом у част Николаја II. Међу нама, Политика 20. септембар 1992: А. Арсељев, Биографски именик...240; Б. Вујовић, Улога руских уметника...59; Исти, Београд у прошлости и садашњости...306; А. Кадијевић, Допринос руских неимара...252, 355; Исти, Један век...158; Б. Костић, нав. место; Т. Миленковић, нав. место; Исти, Руски инжењери у Југославији 1919-1941, Београд 1997, 115; М. Поповић, нав.дело, 124-125.
- ²² К. В. Никифоров, нав.дело, 39.
- ²³ Исти, нав.дело; фотографија са свечаног осветења споменика објављена је у књизи „Руси без Русије. Српски Руси” (Београд 1994), стр. 238.
- ²⁴ Б.Вујовић сматра да би овај „монументални споменик чинио част сваком европском граду и било којем пространом тргу у њему” (в.: Б. Вујовић, Улога руских уметника...59).
- ²⁵ М. Поповић, Хералдички симболи на јавним здањима... 124.
- ²⁶ О овом споменику в.: С. Милошевић, Чаршница у Краљеву, Гласник ДКС 12, Београд 1988, 162-163; А. Кадијевић, Један век тражења...158.
- ²⁷ С. Милошевић, нав. дело, 163.
- ²⁸ О томе в.: Аноним, Нови водоскок са уметничком фигуром Херкулеса, рад г. Верховског, Време 16. мај 1931; А. Арсељев, Биографски именик...240; Т. Миленковић, Руски инжењери у Југославији...113.
- ²⁹ Т. Миленковић, нав.дело, 67.
- ³⁰ А. Арсељев, Биографски именик...240.

R e s u m e

Dr Aleksandar Kadjević

THE BELGRADE OPUS OF THE ARCHITECT ROMAN NIKOLAYEVICH VERHOVSKII

Roman Verhovskii, one among the most active Russian migrant artists, created works of undoubted importance for the architecture of Belgrade and Serbia between the two World Wars. Associated to a circle of traditionally oriented architects, he remained faithful to historicist principles of architectural workmanship, having designed buildings in the Serbian popular and academic style. The symbolic component is strongly emphasized on his memorial buildings (Serbian and Russian crypt at

the Belgradian New cemetery, monument in Kraljevo). Verhovskii was renowned as an excellent draftsman. As the creator of monuments, he was sensitive in regard to the contextual setting of objects in their surrounding. However, concerning the treatment of architectural composition he was not always equally successful. An inclination to use strong sculptural and scenographic effects reduced the value of his architectural solutions.